

Ляшенко О.А.,
кандидат філологічних наук,
Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

**ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧОЇ ІРОНІЇ/САМОІРОНІЇ У ТВОРЧОСТІ С. ЙОВЕНКО
(ГЕНДЕРНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ)**

Відомий французький письменник Франсуа де Ларошфуко досить влучно означив природу іронії, її тонку «жіночу» натуру в особистісних властивостях характеру людини. В своєму збірнику афоризмів «Максима» під номером 134 він зазначає: «В людях смішні не так ті якості, котрими вони володіють, як ті, на які вони претендують»[3]. Людині здавна властиво прикрашати свої вчинки чи то заради звеличення в очах оточуючих та збільшення свого авторитету, чи то заради кар'єрного зросту, чи то прикрашання своїх здібностей перед протилежною статтю (чим не зрідка грішать чоловіки). Хоча саме в такій поведінці і прихована одна з властивостей іронії (насмішки) та самоіронії (насмішки над собою). Бо як говорив Едуард Уіппл : «Іронія – образа втілена у форму компліменту».

Розмірковуючи над питанням гармонії й художньої довершеності окремого твору, більшість українських літературознавців оминало проблему жіночої іронії. Досить часто поети (як жінки, так і чоловіки) у своїх творах свідомо чи несвідомо піджартовують над своїми колегами по цеху, визначаючи останніх як поетів-графоманів, поетів-хвальків та поетів-нарцисів. В більшості випадків такі поетичні алюзії несуть гостро-саркастичний характер, проте не у випадку з поезією відомої київської поетеси, завідувачу відділу поезії та критики у журналі «Вітчизна».

Для С. Йовенко тема поетичного кредо митця, його соціальне, а особливо моральне значення для суспільства досить пріоритетні у її поетичних збірках. Дослідниця її творчості Л. Кулакевич підтверджує, що: «З часом С. Йовенко приходять до думки, що в літературі важить не кількість списаного паперу, не тільки правдивість зображеного, а й талановитість, майстерність автора» [2, с.75], і далі додає : «Для С.Йовенко поет – завжди творець, Деміург, а творчість – це завжди припливи і відпливи натхнення, муки шукань до трагедійного надриву, до самоспалюючої іронії, але не відступ» [2, 84].

Мета роботи – виявити особливості іронії та самоіронії жіночого письма, його різновиди у поетичній збірці «Обличчя справжня мить» С. Йовенко; з'ясувати, як вони виявляються в системних, структурно-функціональних характеристиках як окремих поетичних творів і всієї творчості письменниці; виокремити вироблені пропозиції й підходи до літературознавчого аналізу особливостей іронії/самоіронії в гендерно-філософському аспекті як в окремих поетичних збірках, так і у творчості в цілому.

Теоретичну основу даного дослідження складає системно-типологічний підхід до літературного твору і творчості письменника, а також гендерні дослідження в сфері фемінного письма. Вихідні положення системного аналізу твору висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, теоретичні розробки Л. Тимофєєва, Л. Гінзбург, М. Кодака, де дослідники вдаються до цілісного аналізу творів та мікроаналізу на рівні тропіки. Дослідження Л. Кулакевич «Концепція світу і людини в системі художніх координат ліричної та епічної творчості Світлани Йовенко» [2] та літературно-критичні нариси і гендерні дослідження В. Агеєвої, С. Павличко, Т. Гундорової, С. Філоненко щодо жіночого письма, а також теоретичні міркування Р. Семківа щодо природи іронії.

Осмислюючи й аналізуючи творчість С. Йовенко, пропонуємо читачській аудиторії та літературознавцям простежити типологічний ряд особливостей іронії та самоіронії, що поєднані у її іронічно-філософській ліриці поетичної збірки «Обличчя справжня мить» [1]. Зокрема, пропонуємо розглянути поезії «Жартівлива балада про химерника», «Всерйоз і жартома», «Чужі» та «Хто перший, хто другий – хіба не однак?», де автор досить тонко, іноді у вигляді гри з текстом (елементи нанизання слів, «сходинка») проводить паралель між двома сторонами письменницької праці та визначає психологічні особливості митців як графоманів, так і Майстрів. Вже на початку поезії «Жартівлива балада про химерника» [1, 71] С.Йовенко задає іронічний тон всієї поетичної композиції твору :

Живе химерник в місті срібнім,
на путнє – марна голова, –
і тільки й вміє, що слова
писать, нікому не потрібні.

А далі по тексту, не зменшуючи пафосності тону і підтверджуючи вислів Ф. Ларошфуко, зазначає:

І всі – з епохою на «ти»
і з генієм – запанібрата,
і всім – хіба що повмирати –
вже й німб лавровий золотий [1, 72]

Проте в іншій поезії «Всерйоз й жартома» [1, 73-74] автор вже не німий спотерігач, а уособлення ліричного героя. Він з гіркою іронією зазначає про свою опозицію до такої дріб'язкової поведінки «великих художників слова», додаючи елемент словесної гри (певної словесної дуелі):

Не можу, не вмію –
слова німіють.
Віршем не смію –
інші сміють.

Або у вірші «Хто перший, хто другий – хіба не однак?» [1, 79]:

У кого й зернина – мов та гора,
хто Майстер, а хто – шахрай.

На цих окремих поезіях особливості жіночої іронії/самоіронії у творчому доробку Світлани Йовенко не закінчуються, а породжують спектр різноманітних варіацій: від стосунків між чоловіком і жінкою, де іронія набуває забарвлення ліричного суму («Прощальна елегія», «Відгоріли свічки тополь», «Тебе любити – душу загублю» - збірка «Обличчя вітру»), до елементів філософської казки («Іван», іровий вірш «Попелюшка») та філософських роздумів над сутністю жіночої долі (вірші «Ти хто? Ти – сонце на вечірнім прузі», «Сентиментальна жінка», «На довгому повідку (Спроба іронії)» - збірка «Обличчя справжня мить»), де іронія набуває вже рис саміронії.

Література

1. Йовенко С.А. Обличчя справжня мить: лірика / Світлана Йовенко. – К. : Рад. письменник, 1979. – 256 с.
2. Кулакевич Л.М. Концепція світу і людини в системі художніх координат ліричної та епічної творчості Світлани Йовенко : монографія/ Кулакевич Людмила. – Д. : вид-во «СПД Маковецький Ю.В.», 2008. – 190 с.
3. Ларошфуко, Франсуа де. Мемуари. Максимы / Франсуа де Ларошфуко. – Репр. Воспроизвед. текста изд. 1971 г. – М. : Наука, 1993. – 279 с.

Мельник Н. Г.,

кандидат філологічних наук,

Криворізький державний педагогічний університет

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ АНЕКДОТ ПРО МОСКАЛІВ: ДИНАМІКА ТРАДИЦІЇ

В усі численні драматичні та трагічні періоди для українців гумор завжди був засобом самозбереження. Це одна з найяскравіших рис національного характеру.

До аналізу сміхових явищ української культури зверталися в своїх працях М. Драгоманов, М. Сумцов, В. Гнатюк, І. Франко, А. Кримський, Г. Нудьга, О. Дей, Л. Махновець, Г. Кречетень,